

УДК: 316.28:4 (316.4); 303.01

Оксана Макух

КОМУНІКАТИВНІ ОСНОВИ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті порушено проблему політичної ідентифікації на теоретико-методологічному рівні в межах вітчизняної політичної науки. Процес політичної ідентифікації як розвиток і самоаналіз індивіда, кореляція з конкретними суб'єктами та об'єктами політики, визначення власних координат у політичному просторі ґрунтовно не досліджувалися. Стверджуємо необхідність розуміння та вирішення проблеми політичної ідентифікації на теоретичному і методологічному рівнях.

Ключові слова: політична ідентифікація, методологічний аналіз, політична дія, комунікація.

Makuh O. Communicative basis of political identification: theoretical aspects.

Prosecuted problem of political identification on theoretical and methodological level within the national political science. The process of political identification as a development and individual self-analysis, correlation with specific subjects or objects of policy, determination of coordinates in the political space has not been studied thoroughly. Maintain the need for understanding and addressing the political identification at the theoretical and methodological levels.

Key words: political identity, methodological analysis, political action, communication.

Макух О. Коммуникативные основы политической идентификации: теоретический аспект.

В статье поднимается проблема политической идентификации на теоретико-методологическом уровне в рамках отечественной политической науки. Процесс политической идентификации как развитие и самоанализ личности, корреляция с конкретными субъектами и объектами политики, определение собственных координат в политическом пространстве основательно не исследовались. Утверждаем необходимость понимания и решения проблемы политичес-

кой идентификации на теоретическом и методологическом уровнях.

Ключевые слова: *политическая идентификация, методологический анализ, политическое действие, коммуникация.*

Політична ідентичність соціуму (окремо взятої спільноти) виступає комплексним феноменом, в якому складно взаємопреплітаються політичні, культурні, соціальні, психологічні детермінанти державотворення, культури та свідомості, зокрема політичної. Ідентичність, за словами П. Бергера, як “ключовий елемент суб’єктивної реальності” постає вагомим чинником політики держави (зокрема на рівні зовнішніх відносин), оскільки забезпечує єдність громадян, об’єднання суспільства та лояльність державним інститутам.

Можемо з впевненістю сказати, що проблемам політичної свідомості, ідентичності особи у сфері політики сьогодні присвячено чимало теоретичних розробок та емпіричних досліджень (Г. Алмонд, С. Верба, Г. Теджфел, Дж. Тернер, О. Гринів, М. Шульга, Л. Губерський, О. Попова, В. Ядов, І. Тимофеев та ін.). Проте не є достатньо опрацьованою проблематика саме політичної ідентифікації як процесу освоєння, саморефлексії та співвіднесення із конкретними суб’єктами чи об’єктами політики, визначення власних координат у політичному просторі.

Метою роботи є аналіз процесу політичної ідентифікації через призму діяльнісного та комунікативного підходів у науці. Політична ідентифікація закладена в індивіда на рівні потреби, а саму політичну науку ми розуміємо як активне пізнання суті політичного процесу особою через діяльність, що здійснюється нею для утвердження власних потреб та інтересів. Відтак говоримо про необхідність та доцільність освоєння проблеми політичної ідентифікації на глибинному теретико-методологічному рівні.

Вихідним пунктом нашого теоретизування є бачення індивіда як масштабу виміру буття політики [4, 42], розуміння людини як започатковуючого суб’єкта політичної дії, спрямованої на прагматизм її мети. Саме вона здійснює пізнання та перетворення навколишнього світу, детермінуючи ті чи інші процеси.

Вважаємо доцільним використання *комунікативного мето-*

ду (Т. Лукман, Ю. Хабермас, С. Лешев), який у власному змісті є багатоаспектним. У роботі підкреслюємо значимість принципів мотивованості й ситуативності в межах цього методу, оскільки саме вони виступають ефективним засобом аналізу розвитку та формування активності, комунікативної компетенції особи у політичній сфері з власною стратегією реалізації конкретних завдань. Саме комунікація у формі дуалістичного бачення, виступає як спонукальна дія, вибір, альтернатива, спрямована на підтримку рівноваги та стійкості не лише системи політичних відносин, але й суспільно-політичної сфери. Підкреслимо, що комунікація – це першопочатковий принцип онтологічної рефлексії, форма інтерсуб’єктивного, яка має повторювальний характер і здійснює трансформацію політичного досвіду індивіда [3, 123-125].

Попри надання комунікації означення універсальності, ми відходимо від проблеми субстанційності дії індивіда та її унікальності. Це є важливим аспектом, оскільки проблемою *українського* сьогодення є роздрібнювання людської ідентичності на мікроелементи бажаного цілого саме комунікативним впливом, і, власне, не лише на рівні сприйняття інформації, а й на рівні політичної ідентифікації за допомогою інформації (Ж. Бодріяр). Така своєрідна гра створює “деструкцію соціально-політичного і тому конкретний індивід опиняється у все більшому віддаленні від свого значимого” [5, 45].

Використовуємо *діяльнісний підхід*, основою якого є категорія предметної діяльності людини. Під політичною дією людини розуміємо динамічну систему взаємодій особи і середовища, у яких вона досягає свідомо визначених цілей, що формуються внаслідок виникнення потреби у освоєнні політичного середовища чи зміні стану політичного об’єкта.

За допомогою *аксіологічного підходу* з’ясовуємо переваги конкретних смислів і відображених на цій основі способів поведінки суб’єкта, стимулювання у вигляді норм, ідеалів, ціннісних засад та орієнтирів. Свідомо визначаємо особу, її діяльність та спосіб освоєння політичної дійсності як цінність у політиці, а сама політична діяльність значима лише як реалізація ціннісних засад дії людини.

Підкреслимо, що у процесі політичної ідентифікації на особу здійснює вплив трьохвимірна система координат, в якій вона перебуває: система політичних цінностей і стереотипних проявів, психологічна діяльність суб'єктів політики і специфіка її функціональних проявів. Ознаками ж політичної ідентифікації за переліком О. Попової є почуття близькості із конкретним політичним (може бути громадським) об'єднанням (суб'єктивне відчуття того, що організація виражає інтереси індивіда); набір значущих політичних стереотипів та штампів; набір особливостей, що характеризують політичні амбіції особи.

У межах вітчизняного політичного простір-часу процес політичної ідентифікації є часто нелогічним, складним та суперечливим, це детерміновано низкою означуваностей. *По-перше*, на незавершеній стадії знаходиться формування національно-державницької ідентичності (спровоковані історичним досвідом та пам'яттю, невизначеністю інститутів влади, регіональними та соціальними суперечностями й особливостями ментальних виявів) [8; 6]. Є “кричущою” проблема організації політичного виховання та пропаганди, адже їх спрямованість проявляється у досягненні нормативних структур та формуванні певної позиції, а озвучення уже не є нейтральним, а навпаки, характеризується образністю, символізмом, гнучкістю та аргументованістю з урахуванням аспектів політичного лексикону: семантичного, ідеологічного та ефективного. Відтак, це впливає на рівень політичної культури суспільства, ступінь якого у нашій країні є низьким.

По-друге, сама політична ідентифікація є послідовною зміною станів із тактичними стимулами, проте характеризується, у нашому випадку, відсутністю раціональної складової і чітко виражених мотивів. Така ситуація зумовлена станом політичної свідомості індивіда загалом, яка є буденною і формується на базі повсякденного досвіду індивіда, вирізняється рисами суперечливості, фрагментарності, підвищеної емоційності, традиційності. Політична діяльність – це головним чином сукупність дій, які визначені, за словами В. Денисенка, обставинами, а звідси означення її як тактичної, адже “один крок у політичній дії детермінує, визначає і замикається на іншому. Та-

ким чином, логіка дії контролюється швидше близькими обставинами, а ніж абсолютною системою цінностей”.

У науковій літературі існує поділ мотивів політичної дії, суть якого зводиться до виокремлення ідеологічного, нормативного та рольового мотиву політичної дії індивіда. Мотивація саме ідеологічного характеру забезпечує ідентифікацію особистісних уподобань, поглядів, бачень, орієнтирів із принципами державної влади, що і буде забезпечувати їй легітимність та прийняття. Однак розбіжності особистісних та політичних уподобань, що декларуються, можуть стати передумовою зворотного процесу – делегітимації, що ми спостерігаємо в сучасних українських реаліях. Аналізуючи ідеологічну мотиваційну складову, ми можемо спостерігати прояв індивідуального волевиявлення, усвідомлене співвіднесення власних переконань із продиктованою системою зовнішнього середовища, при чому координати їх в певних точках перетинаються, а, можливо, просто проектується на внутрішню сутність індивіда.

Нормативний елемент вказує на формування дії особи у сфері політичного, згідно з продиктованими правилами політичної системи, без вибору та співставлення. Таким чином, ми відслідковуємо тенденції процесу насаджування цінностей із неприйнятних суб'єкту відносин, а значить, вони виступають формальною складовою діяльності.

Рольовий мотив пов'язаний безпосередньо із тією соціально-політичною роллю, функції якої виконує індивід у політичному полі бутті. Логічно, якщо особа не задоволена власним становищем, буде яскраво проявлятися з її боку радикалізм у діях щодо інституту влади. Отже, можна дійти висновку, що так званий “приватний інтерес у політиці”, будучи відносно прихованим, домінує у самооцінці та політичній ідентифікації особи.

На наш погляд, таку стратифікацію потрібно розуміти із позиції умовності та відносності, оскільки важливим є показати, як поєднуються (ситуативний характер політичної дії є очевидний), впливають та визначають стан особи ті чи інші мотиваційні складові. Як зазначає М. Херман, це може бути дискомфорт на психологічному рівні, потреба у зміні політичного інституту шляхом комунікаційного впливу, усвідомлений

обов'язок політичної активності. Д. Маклелланд, виділяв серед провідних мотивів політичної ідентичності потребу у встановленні і збереженні на довгий час емоційно позитивних відносин із зовнішнім середовищем, досягнення цілі чи задоволення політичного інтересу [2, 37].

Болючим є питання ідентифікації громадян пов'язаної із ідейно-політичним спрямуванням, яка спровокована несформованою традицією політичної та ідеологічної змагальності із очевидною відсутністю чітко сформованих політичних образів та типажів.

Важливою є складова політичної ідентифікації, яка формується на рівні озвучення політики. Специфічною ознакою мови політики є постійна змінюваність її системного характеру, яка виконує у простір-часі політичного низку функцій (вираження, означення, трансляційна, гносеологічна, комунікативна), чим і визначає свій вплив. Зауважимо, що цей феномен є нехарактерним соціокультурним засобом управління дією та програмуванням поведінки особи у політиці. Зважаючи на особливість політичної термінології, її аксіологічного спрямування й наповненості, вона має колосальну здатність впливу на індивіда, будучи часто неусвідомленою, і, несучи у своєму змістовому наповненні не лише констатацію факта чи припущення, а й його оцінку.

Як висновок, проблема політичної ідентифікації є важливою як на рівні теоретико-методологічної розробки у межах вітчизняної політичної науки, так і на рівні її практичного вирішення уже в межах політичної практики. Це дасть змогу “врахувати ідентифікаційні особливості індивідів у політиці та вивчити еволюцію політичної ідентичності української спільноти, що, своєю чергою, зумовить гармонійний розвиток політичної культури в Україні” [1, 2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Добржанська О. Л. Політична ідентичність українського суспільства в умовах європейської інтеграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.03 “Політична культура та ідеологія” / Олена Леонідівна Добржанська. – Київський націо-

нальний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2008. – 16 с.

2. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции / А. Н. Леонтьев. – М., Моск. гос. у-т., 1971. – 369 с.

3. Лещев С. В. Коммуникативное, следовательно, коммуникационное: Монография / С. В. Лещёв. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 172 с.

4. Макух О. Комунікаційний та антропологічний методи дослідження політичної науки // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: “Політологія, соціологія, філософія”. – Випуск 11. – 2009. – С. 42-45.

5. Мальковская И. А. Знак коммуникации. Дискурсивные матрицы. Монграфия / И. А. Мальковская. – М.: Эдиториал УРСС, 2004. – 239 с.

6. Стегний А. Региональный фактор развития политической культуры населения /А. Стегний // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2005. – № 3. – С. 94-122.

7. Тимофеев И. Н. Политическая идентичность России в постсоветский период: альтернативы и тенденции: монография / Иван Николаевич Тимофеев // Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России, каф. полит. теории. – М.: МГИМО-Университет, 2008. – 176 с.

8. Шульга М. Громадянська самоідентифікація населення України / М. Шульга// Політичний портрет України. Бюлетень фонду “Демократичні ініціативи”. – 2001. – Ч. 23. – С. 14-17.